
Gerle János

BERLINI ÚTIBESZÁMOLÓ

Utazásomra úgy került sor, hogy a cottbusi Műegyetem meghívta Makovecz Imrét annak az előadássorozatnak a keretében, amelyben az új EU-tagok építészetéről kívánnak képet adni a hallgatóknak, s Makovecz Imrét én helyettesíttem. Elöttem egy héttel Marco Pogacnik volt a vendégük. Az új EU-tagok iránti érdeklődésnek és nyitottságnak sok jelével is találkoztam, Berlin például tíz napra ingyenessé tette múzeumait az új tagok polgárai számára. Cottbus a lengyel határhoz közel fekszik, a városban ma jóformán az egyetem az egyetlen komoly munkáltató, amelyet jelentősen fejlesztenek is, az építészhallgatók egyharmada a nyugati országrészről érkezik, mert itt a legjobbak az elhelyezés körülményei, mindenki saját rajzasztalánál dolgozhat a közös műtermekben.

Az egykori endékás egyetemi épületeket lépésről lépésre építik át, a szerkezeti vázakat kívül-belül burkolják, miután kicserélték a gépészetet, a környezettel együtt rendbetett együttes már nem emlékeztet a még érintetlen épületrészekre. A háborútól csak kevésbé sújtott kisváros javarészt Jugendstil épületállományát szépen felújították, csak este kísérteties, hogy az utcákon négy-öt percenként halad el egy autó. (Bicikli több.) A középkori katedrálisban az 1953 júniusi munkásfelkelés brandenburgi eseményeit bemutató tárlat volt (azokra a napokra Berlinben is sok minden hívja fel a figyelmet), a szentélyben éppen egy lengyelországi templom orgonájának műemléki felújítását végzik.

Berlinben az új építkezésekre voltam kíváncsi, de az eső időnként bekergetett a múzeumokba. A MoMa vendéghiállításán a legnagyobb élmény maga a múzeum volt, Mies van der Rohe lenyűgöző csarnoka, a négy oszlop tartotta hatalmas tető, amely csak előcsamokként szolgál a föld alatti kiállítótermekhez, amelyek egy része lesüllyesztett udvarból kap megvilágítást. A Pergamon Múzeum, a híres múzeum-szigeten álló historizáló együttes középső eleme is nyilván sorra kerül a másutt már folyó felújítások során, amelyek újra a császári pompába öltöztetik a birodalmi középületeket. Belsejében már elkezdődött a Kisázsziából és máshonnan ideszállított antik épületek rekonstrukciója, amelyeket a szétporladástól kell megmenteni. Itt is nagyon részletes magyarázatok tájékoztatnak a sűrű

szövésű háló alatt folyó munkákról, az egykori, többszintes görög épülethomlokzatot például a kőoszlopok belsejébe beleöntött betonváz fogja szilárdítani. A döbbenetesen gazdag gyűjtemény mezopotámiai és iráni anyaga hatott rám a legmélyebben magyar vonatkozásai miatt (ízeltül két párhuzam a nagyszentmiklósi kincshez). De az első estén az eső ellenére elgyalogoltam az egyelőre üres építési telkekkel körülvett Potsdamer Platzra, amelynek hármas felhőkarcolócsoportja így a pusztaságból emelkedik a magasba, a baloldali egy Mies-interpretáció, a középső a korai chicagói felhőkarcolók és az észak-német expresszionista téglapépítészet ötvözete, a harmadik, a Deutsche Bahn irodaház követi a leginkább a mai formákat, íves homlokzatát még egy lendületes ferde vonal is széttöri. Mögötte épült fel a nagy szenzáció, a Sony Center, a németek iránt különös rokonszenvet tápláló japán Sony vezér jóvoltából, maga a cég alig veszi igénybe az épületet. Hatalmas kör alakú teret vesznek körbe az íves irodaházak, a teret sátorponyvaszerűen fedi le egy ferde helyzetű, fémszerkezetű kúp, amely alatt a földszinten védve üldögélhetnek a tucatnyi vendéglátó vendégei, alkalmi műsorok, popzenei fesztiválok nézői. A turistacsalogató látványosság a zsúfolásig tele van, a körítő házakban különféle szórakoztató intézmények, az egyik a Trója film világpremierjére készül, előtte a film eredeti falova áll – eltörpülve a hatalmas térben. Csak amikor Berlin legrégebbi templomát, a háborús sérüléseiből helyreállított Nikolaikirchét járom körbe később, akkor döbbenek rá, hogy a rengeteg vendéglátóhely ellenére mennyire hiányzik Berlinből az intim kiskocsmák világa, itt is csak turistahelyek a földig rombolt középkori városmagban panelekből felépített álközépkori házak földszintjeire telepített kisvendéglők, de mégis milyen megnyugatóak a tömeges szórakoztatást szolgáló plázával szemben. A háború után viszonylag épen maradt Prenzlauer Berg csupán a múlt idő koptatta házai csodaszámába mentek már a nyolcvanas évek közepén múltat őrző felirataikkal, érintetlen atmoszférájukkal. A városrész rehabilitációja elindult ugyan, de nagyon lassan, még mindig a lepusztultság, elhagyatottság hangulatát őrzi, holott Kreuzberg mellett Berlinben itt találhat még barátságos, emberi léptékű városi környezetet.

Berlin még Nyugat-Berlin korában kezdte csábítani a városba az építészet akkori csillagait, a Nemzetközi Kertészeti Kiállítás keretében épült lakónegyede a Tiergarten szélén egy olyan kor élő építészeti múzeuma (a nyolcvanas éveké), amelyben még igen mértéktartóan tudtak viselkedni az – igaz, kemény szabályok közé szorított – nemzetközi híru nagyságok, Robert Krier, Aldo Rossi és mások. Ezzel szemben, a Stuler Strasse túloldalán áll a skandináv országok közös követsége, a különálló épületeket, kis udvarokat egyetlen lágyan hullámzó türkiz színű fémlamellákból álló fal veszi körül, amelynek lamellái helyenként, ahol belső udvarok vagy ablakok vannak, nyithatók. Az új követségi épületek, bár a városban több csoportban szétszórva találhatók, szinte egy építészeti világhiállítás momentumai, több-

nyire a képviselt ország építészeinek reprezentatív alkotásai. Csak néhány őrzi háború előtti formáját, ilyen a birodalmi klasszicizmust mutató olasz vagy japán nagykövetség, az orosz változatlanul a maga búzakalászokkal és Lenin-fejekkel dúsan díszített szoc-reál köntösében, egy növekedésnek indult felhőkarcoló képében tetszeleg. A magyar nagykövetség épületét kitüntetett helye az Unter den Lindenen alkalmazkodásra kényszerítette, mások jobb-rosszabb formabontással hívják fel magukra a figyelmet (Ausztria, Nagy-Britannia, Belgium) és vannak igen mértéktartó, nagyon elegáns épületek (India, Dél-Afrikai Köztársaság), de messze nem tudtam mindet végigjárni. A meghívottak töredékes névsora mutatja, Berlin milyen sokat ad arra, hogy új építészetével a nemzetközi élvonal teljesítményeit összegezze:

Moneo (Hyatt hotel), Grimshaw (Ludwig Erhard-ház), Foster (Reichstag), Kleihues (Liebermann és Sommer-ház a Brandenburgi kapu mellett), Perrault (fedett uszoda és biciklipálya), Hollein (osztrák követség), O'Gehry (irodaépület a Brandenburgi kapu mellett), Helmut Jahn (KU 70 irodaház). Az építészet iránti érdeklődés felkeltését rengeteg kiadvány is szolgálja, a turistaboltok nagy választékát kínálják a mai Berlin építészetét bemutató könyveknek. Az egy-egy épületet bemutató, zsebre vágható építészeti kalauzok különféle csoportosítású egybefűzött kötetei is olcsón kaphatók, mihelyt felépül egy jelentősebb épület, megjelenik róla a kis ismertető is, méretétől függően 2-3 euróért, igen nagy példányszámban, több idegen nyelven is. A Mercedes Welt hatalmas csarnokában, ahol bármely típus megtekintésén és megvásárlásán kívül játszótér (játékmerckikkel), vendéglő, filmvetítés fogadja látogatókat, természetesen ingyen osztogatják a saját házukat ismertető füzetet. Az újdonságok közül kiemelkedik méretével és építészeti színvonalával az elképesztő méretű új kormányzati negyed. A zárt, architektonikusan hozzá tartozó kertjével együtt 1300 méter (!) hosszú együttes (kancellária és az országgyűlés hivatalai), amelyet egy nagy füves tér és másutt a Spree szakít meg, minden finomsága ellenére egy birodalmi gondolkodás nagyzolását mutatja. A Reichstag környékén még további hatalmas tömbök szolgálják a központi kormányzati szerveket. Ezek a hivatali épületeken éppúgy megjelennek a divatos építészeti formák, mint a különcödő magánirodaházakon és lakóházakon, a 45 fok alá szorított sarkok, az épített homlokzat elé futtatott, attól függetlenül ívelő, megtörő többemeletes üvegfalak. A legnagyobb építészeti él-

A Német Történelmi Múzeum új épülete (I. M. Pei)

mény kétségtelenül Libeskind Zsidó Múzeuma volt rendkívül elmélyült, finom részletekben kifejeződő szimbolikus tartalmaival, elemi térhatásainak pontos rendszerével, ahol minden forma a mondanivaló szolgálatában áll. Legszebb része az emigráció kertje, amelynek magas fallal körülvelt terében, ferde talaján hétszer hét ferde betonoszlop áll kifejezve az idegen földre érkező teljes bizonytalanságát, s csak az elérhetetlen magasban nőnek buján az oszlopok tetején a remény olajfái.

Képek a borítón: Elöl az első és második hasáb tetején a Spree két oldalán „szétszakítva” megépített új parlamenti hivatal (itt húzódott a két Berlin közötti határ) és összekötő hídja, közepén a két alsó kép a kancellári hivatal (Axel Schultes és Charlotte Frank), az első hasáb alján a skandináv országok nagykövetsége (Berger és Parkkinen), legalul a Schützenstrasse-i tömbrehabilitáció (Aldo Rossi). A harmadik hasámban a „Bundesschlange” új lakótelepe (Bumiller, Pampe és Müller), alatta a Berlini Vízművek irodaháza (Langhof), egy lakóház a Brandenburgi kapu mellett és legalul irodaház a Leipziger Strasse-n. Hátral az első két hasáb felső képein a „Mercedes Világ” (Lamm, Weber és Donath), az első hasámban alatta a Történelmi Múzeum új tömbje (I. M. Pei), a külügyminisztérium belső és külső udvarát elválasztó üvegfolyosó részlete és a két hasámban alul a Potsdamer Platz felhőkarcoló, közepén a Sony Centeren (Helmut Jahn) belüli épületekonstrukció elé feszített üvegfal és a kerek pláza egyik oldalát képező irodaház. Az utolsó hasámban a Zsidó Múzeum (Daniel Libeskind), az épülő központi pályaudvar üvegcsamoka, spirál alaprajzú lakóház a Spree partján (Benedict tonon) és a Spree gátjának egyik átjárója a most formálódó új városközpont parkjában. *(szerző felvételei)*